

EFEKT SUVREMENE INTERPRETACIJE NARODNIH EPSKIH PJESAMA NA USPJEŠNOST BOGAĆENJA RJEČNIKA

Dr. sc. Snežana Laketa
Izdavačka kuća EDUKA, Beograd
Beograd, Srbija

Sažetak:

Ovaj rad sastoji se od dva dijela: teoretskog i istraživačkog. U teoretskom dijelu rada analiziran je utjecaj narodnih epskih pjesama na bogaćenje rječnika kroz suvremenu interpretaciju narodne epske pjesme. Cilj istraživanja usmjeren je na efekte suvremene interpretacije narodne epske pjesme na postignuća iz verbalnog testa klasifikacije pojmova sličnosti i razlika. Uzorak eksperimentalnog istraživanja čini 284 učenika u OŠ Vuk Karadžić, Vlasenica, koji su imali sate srpskog jezika i književnosti na tradicionalan i na moderniziran način. Uspoređujući rezultate na testu klasifikacije pojmova sličnosti i razlika, utvrđeno je da postoje statistički značajne razlike između učenika različitog spola i pripadnosti eksperimentalnoj ili kontrolnim skupinama.

Ključne riječi: bogaćenje rečnika, klasifikacija pojmova sličnosti i razlika.

Uvod

Internetska revolucija izaziva revoluciju u stavovima, u jeziku, u običajima ... Pitamo se što je s nama, s riječima, mislimo Nikada dosad nijedan jezik nije bio toliko naslonjen na razvoj tehnike i elektroničkih komunikacija da je zbog toga postao i globalan, kao što je engleski jezik. Pitamo se idu li uz riječi *lajk, tač, čet, mejl*, riječi *ašikovanje, čojstvo, dodir, hartija, ljepota, krotkost, smjernost*? Neophodno je učenike osposobiti razlikovati dobro i loše, da steknu digitalnu kompetenciju. Neophodno ih je osposobiti da nastavne sadržaje usvajaju s razumijevanjem i da se tim znanjem mogu prigodno služiti. Suvremena nastava integrira elektroničku nastavu, individualiziranu nastavu, tematski-integriranu, timsku nastavu, nastavu u kojoj koristimo se koristimo mentalnim mapama. Naš je cilj da ispitamo efekte ove nastave. Integracija tehnologija u nastavnom procesu uvjetovana je razvojem novih tehnologija. Udruživanjem pedagoškog i tehnološkog znanja nastavnici hvataju korak s promjenama. Suočen sa stalnim promjenama, u uvjetima kada se stručna znanja neprekidno inoviraju, nastavnik može iskoristiti prednosti interneta za inoviranje i aktualizaciju svog stručnog znanja.

DEFINIRANJE POJMOVA

Pojmovi koji su ključni u našem radu jesu: bogatstvo rječnika, suvremena nastava. U ovom su dijelu rada definirani posebno.

Bogatstvo rječnika

"Stari oblici narodnog obiteljskog života, način predviđanja, običaji, zanati, alati, izrada obuće i odjeće, vjerski život – sve je to otišlo u nepovrat, pa je sve to suvremenom učeniku uglavnom nepoznato. Riječ je o svojevrsnoj akulturaciji naroda" (Cvijetić, 2000, str. 61). U narodnoj književnosti, ali i u mnogim umjetničkim djelima Petra Petrovića Njegoša, Bore Stankovića, Ive Andrića, Milovana Glišića, Laze Lazarevića prikazan je taj nekadašnji način života. "Učenike, dakle treba osposobiti i uputiti da navedena književna djela čitaju, dožive i razumiju kako bi se osigurao neophodan kontinuitet jedne nacionalne kulture u kojoj je mnogo šta prekinuto ili promijenjeno" (Cvijetić, 2000, str. 62).

Suvremena nastava

Suvremene web-tehnologije koriste komunikacijske, kolaborativne mogućnosti koje su lako dostupne i vrlo popularne među mlađim generacijama, tako da mogu postati zamjena dosadašnjim načinima učenja i poučavanja. Osim racionalizacije, "suvremena obrazovna tehnologija će u većoj mjeri doprinijeti diferencijaciji i individualizaciji nastave i obrazovanja. Suvremena nastavna sredstva nemaju samo funkciju nastavnih učila, već u sve većoj mjeri počinju obavljati i funkciju metoda učenja" (Đorđević, 2008, str. 681). U okviru ove nastave izdvajamo individualiziranu nastavu, timsku nastavu, integriranu nastavu s elementima tematskog planiranja, elektroničku nastavu, nastavu u kojoj koristimo mentalne mape za bolje pamćenje. Tradicionalna nastava jest nastava u kojoj dominira frontalni oblik rada i monološka metoda. Pojam suvremene nastave obuhvaća različite modele organizacije odgojno-obrazovnog procesa.

KRITERIJI ZA IZDVAJANJE NEPOZNATIH RIJEČI

Značenje je temelj same srži epskih narodnih pjesama i svega onoga što je protkano u narodnoj književnosti. Preko govora čitatelj aktivira mišljenje i onda, na kraju, oba ova procesa isprepliće kako bi dobio krajnji produkt – značenje. Govoru zbog toga treba pripisati ne samo komunikativnu već i signifikativnu funkciju. Pojam predstavlja simboličku zamjenu za bitnu zajedničku karakteristiku svih pojedinačnih slučajeva. S pojmovima dijete doseže bit saznanog. Vigotski zaključuje, na temelju eksperimentalnih nalaza, da pojmovi, a zajedno s njima i značenje riječi, prolaze u svom razvoju nekoliko stupnjeva (Vigotski, 1996). Ta tri osnovna stupnja u procesu razvitka pojmova jesu: sinkret, kompleks i pojam. Pri formiranju pojmova presudnu ulogu ima riječ. Riječ je znak za opće svojstvo na temelju kojega je izvršeno grupiranje.

Pojedina književna djela, a posebno epske narodne pjesme, teško je razumjeti bez upotrebe rječnika i leksikografske obrade riječi u njima. Ovo se odnosi na sloj značenja u književnom tekstu, na otkrivanje prenesenog i simboličnog značenja u tekstu. Kao takve, riječi u stihovima epskih pjesama ravnica su jezičnih podataka i primjera i uz rječnike koji ih objašnjavaju mogu biti pogodan didaktički materijal za obradu različitih nastavnih sadržaja.

Aktivni rječnik djeteta čine riječi s kojima se dijete svakodnevno služi. Ovaj rječnik naziva se i govorni rječnik. "Aktivni rječnik – skup riječi kojima se služimo u vlastitom komuniciranju – izražavanju. Aktivan rječnik znatno je manji od pasivnog rječnika, skupa riječi koje razumijemo (posjedujemo) ali ne upotrebljavamo" (Brković, 1995, str. 5). Pasivni rječnik veći je od aktivnog rječnika i tu pripadaju i riječi čije značenje dijete poznaje, ali ih ne koristi stalno. Nepoznate riječi za učenika su one riječi za čije značenje nema objašnjenje. Rječnik učenika ovisi od sredini u kojoj on stječe svoja prva životna iskustva. Zavisí i od vremena u kojem živi i od vremena nastanka književnog djela koje proučava.

Koja će riječ biti svrstana u nepoznate, veoma je teško odlučiti bez cjelokupnog sagledavanja učeničkog predznanja kao pojedinca i kao člana kolektiva. Nastavnici ponekad previđaju

koliko je pri obradi književnog djela važno tumačenje nepoznatih riječi. "Oni griješe u situacija- ma kada misle da nepoznate riječi ne treba posebno objašnjavati, ili kada precijene sposobnost učenika, smatrajući da oni te riječi već znaju. Griješe i kada vrše vantekstovno tumačenje izraza, izvan rečenice ili misaone cjeline kojoj ti izrazi pripadaju" (Smiljković i Milinković, 2010, str. 99).

Postavlja se pitanje treba li nepoznate riječi tumačiti prije prvog čitanja književnog teksta, za vrijeme ili nakon čitanja. Mišljenja smo da je nepoznate riječi najbolje tumačiti nakon prvog čitanja književnog teksta, jer se u učeničkoj svijesti nepoznata riječ može smjestiti i kontekstom u koji ju je pisac stavio. "Možda je ponekad dobro da nepoznate riječi ostanu neobjašnjene, da svojom maglovitom semantikom potiču rad učenikove mašte" (Cvijetić, 2000, str. 68). Na ovaj način razvijamo kod učenika misaono asociranje i kreativnost.

Bogaćenje rječnika čitanjem narodnih epskih pjesama

S aspekta leksičkog bogatstva i funkcionalnosti potrebno je razlikovati rječnik čitanja od rječnika pisanja i rječnika govora. Rječnik čitanja jezično je bogatstvo koje nudi pisac tijekom čitanja književnog djela. To je izuzetno bogat rječnik, raznovrstan i stilski funkcionalan. "Učenik kao čitatelj nije svjestan leksičkog blaga na koje nailazi dok čita djelo, jer on čita automatski i često zanemaruje leksičku stranu književnog teksta. Tijekom čitanja učenik aktivira svoj rječnik, nailazi na mnoge riječi koje nikada ne upotrebljava, ali u tom trenutku zna njihova značenja da bi te riječi odmah potom pale u zaborav" (Milatović, 2011, str. 402). Značajno je metodički, aktivnim i istraživačkim čitanjem, učenika usmjeriti da pamti mnoge riječi koje postaju dio njegove svakodnevne uporabe jezika.

Tumačeći mnoge prenesene riječi i izraze i shvaćajući ih, mi o narodnoj epskoj pjesmi doznajemo mnogo više nego što u njenim stihovima piše. Jedan takav izraz, riječi s prenesenim značenjem, nose u sebi mnoga značenja i budi različite asocijacije o onome što čitamo. Čitanjem narodnih epskih pjesama koje obiluju metaforama, alegorijama učenici mlađih razreda osnovne škole postupno se osposobljavaju za apstraktno mišljenje. "Razumijevanje prenesenih značenja koje svaki književnoumetnički tekst posjeduje, od presudne je važnosti za odgovarajuće čitanje i doživljavanje književnoumetničkog dijela. Posao pripremanja đaka da se od drugog do četvrtog razreda osnovne škole osposobe da shvate višeznačnost pojmova i razumjeti širi kontekst, diferenciran je i u svojim zahtjevima i u postupnosti ostvarivanja" (Mrkalj, 2013, str. 50). Uspješnost funkcionalnog povezivanja jezika i jezične kulture s književnošću u razrednoj nastavi ovisi prije svega i od učeničke vještine razumijevanja pročitaneog teksta (u cijelosti ili u odlomku). "Desetogodišnjaci naglo razvijaju širok repertoar strategija čitanja ukoliko kontinuirano čitaju. Na tom uzrastu već su sposobni vršiti selekciju informacija i kontroliraju strategije čitanja, dok se na mikroplanu teksta pretpostavlja da je njihova radna memorija dovoljnog opsega obraditi jednostavniju sintaksu, kao i da je fond frekventnih apstraktnih riječi znatno proširen" (Mrkalj, 2013, str. 50).

Rječnik pisanja siromašniji je od rječnika čitanja, a bogatiji od rječnika svakodnevnog govora ili govornog rječnika. U procesu pisanja učenik aktivira svoj rječnik, prisjeća se mnogih riječi i izraza, koje nikada ne koristi u svakodnevnom govoru i koristi se stilskim postupcima specifičnim samo za pisanje. "Rječnik govora treba uzdići, koliko je to moguće od rječnika pisanja, odnosno od rječnika čitanja" (Milatović, 2011, str. 402).

Tajna svakog književnog djela jest tajna jezika. U jeziku djela odigrava se sve i zato taj jezik treba razotkriti da bi se znalo kako funkcionira književni tekst kao umjetnost. Čitajući književno dijelo, učenik obogaćuje svoj jezik, a činimo da on taj rječnik otkriva i usvaja. "Stvaralački čin čitanja književnog teksta čin je bogaćenja jezika učenika i zato mu treba prići metodički adekvatno i organizirano" (Milatović, 2011, str. 402).

TEORIJSKO RAZMATRANJE PROBLEMA

Suvremeni pristup interpretaciji narodne epske pjesme

U svijetu priljeva brojnih informacija, nagomilavanja činjenica koje su nam i potrebne i nepotrebne, nameće se pitanje smisla suvremene nastave. Smisao jest da se učenik osposobi razlikovati bitno od nebitnog i da postane aktivan sudionik u nastavnom procesu. Također je bitno da učenik formira sustav pojmova, obogati rječnik. Učitelj kreira i pokreće proces obrazovanja. Najvažnije je motivirati djecu, pokazati im puteve i načine spoznavanja, jer će učenici na taj način poželjeti otkrivati nova znanja, a i prepreke na koje nailaze lakše će savladavati.

Kako utkati u buduće generacije ljubav prema narodnoj tradiciji? "Primanje svijeta epske narodne pjesme traži sposobnost zamišljanja određenih situacija i ličnosti" (Rosandić, 1974, str. 46). Pored ovakvog angažiranja, a samim tim i motiviranja učenika, "motivacija za čitanje i analizu epskih pjesama postiže se i gledanjem filmova i likovnih reprodukcija" (Rosandić, 1974, str. 46). Internet obiluje resursima koji se mogu pravilno upotrijebiti kao didaktičko-metodički materijal u nastavi. Nastava može biti uspješna uz korištenje tehnologije. Tad je ona multidimenzionalni proces koji: "zahtijeva razumijevanje, zastupljenost i formuliranje sadržaja korištenja tehnologije; pedagoške tehnike koje koriste tehnologiju na konstruktivan način da se predaju sadržaji; znanje o tome što čini sadržaj teškim ili lakim naučiti i kako tehnologija može pomoći; znanje o prethodnom znanju učenika i teoriji epistemologije; i razumijevanje kako tehnologija treba biti iskorištena da gradi na postojećem znanju i razvijati novo" (Sahin, 2011, str. 98).

METODIČKI DIO

U pripremljenoj će etapi metodičke interpretacije narodne epske pjesme pored motiviranja i povijesnog istraživanja "doći do izražaja raznovrsne leksičko-semantičke, leksičko-etimološke i leksičko-stilističke vježbe. Prije čitanja teksta učenici će usvojiti rječnik koji im je nepoznat i karakterističnu narodnu frazeologiju" (Rosandić, 1974, str. 46). Učenici će na ovaj način povezivati stečena znanja iz srpskog jezika i književnosti u jedinstvenu cjelinu.

Školska interpretacija epske pjesme treba biti doživljajna, kreativna i pronalazačka, zalaziti u dublje slojeve teksta i otkrivati skrivena ishodišta narodne umjetničke sugestije, istraživati skrivena značenja, nagovještaje i nijanse. Jedino na taj način ona bogati iskustva učenika, bogati njihov rječnik. Nastavnik je dužan izbjegavati površnu, uopćenu i formalističku analizu koja se svodi samo na prepričavanje teksta, traženje teme, ideje, glavnih osobina likova i najljepših mjesta. Uobičajena tematska građa, motivsko bogatstvo i raznovrsna predmetnost svakako su bitni... Ideja epske pjesme, samo ako je doživljajno usvojena i obrazložena konkretnim postupcima, imat će odgojnu i obrazovnu ulogu. Kako učenike uvesti u idejnu bit epske pjesme? U dubine, ideje, narodnog stvaraoca učenici se najbolje uvode uočavanjem uzročno-posljedičnih veza, obrazlaganjem ciljeva, namjera i postupaka likova i motiviranja tumačenja ponašanja s moralnog, društvenog i psihološkog stanovišta.

Najbolji metodički pristup interpretaciji narodne epske pjesme može se ostvariti kroz mrežu asocijacija, kroz integracijsku snagu odabranih pojmova i tekstovnih cjelina. Na taj se način u svijesti učenika može aktualizirati cjelokupan svijet epske pjesme. Ovaj se metodički pristup može koristiti ako se interpretira opsežna epska narodna pjesma kako bi se pažnja učenika zadržala i usmjerila na najbitnije dijelove pjesme.

Interpretativne metode koje se mogu koristiti pri interpretaciji narodne epske pjesme jesu: filološka kojom se ispituje porijeklo, starost i autentičnost jezična; psihološko-psihološka metoda koristi se pri ulaženju u motiviranost postupaka glavnih junaka. Impresionistička metoda se oslanja na dojam koje epska pjesma ostavlja na recepijenta, a dojam koji epska pje-

sma ostavlja čvrst je i jak. Fenomenološka metoda razmatra estetski aspekt djela, točnije, razmatra način primanja i spoznavanja djela više nego samu materiju djela, razmatra estetski doživljaj djela. Strukturalistička metoda temelji se na dinamičkom shvaćanju slojeva značenja književnog djela: zvukovni sloj, sloj jedinica značenja, sloj svijeta djela. Sociološka metoda temelji se na društvenoj prirodi djela i socijalnoj biti književne tvorevine. Narodne epske pjesme imaju svoju specifičnu sliku društva i vremena koja je prepoznatljiva. Biografska metoda se ponekad koristi pri interpretaciji narodnih epskih pjesama, pri tumačenju pjesama iz ciklusa o Marku Kraljeviću, čiji je lik po uzoru na sebe izgradio epski pjevač Tešan Podrugović.

Pri interpretaciji narodnih epskih pjesama potrebno je dubinski prodrijeti u srž djela koristeći više gledišta i više interpretativnih metoda.

Riječi i izrazi u narodnim epskim pjesmama govore nam mnogo više, naročito ako pokušamo odgnatnuti njihovo značenje, bogate metafore, alegorije, epitete.

Epitetom pjesnik, osim što bliže određuje pojam uz koji stoji, izražava i stav o tom pojmu. Stalni epiteti karakteristični su za našu narodnu epsku poeziju. Tako uz pojedina vlastita imena imamo ustaljene epitete: Dunav *tihi*, *bijeli* Skadar na Bojani, Kosovo *ravno*, *stari* Jug Bogdan, Biograd *stojni*, *malena* Banjska, *crni* Arapin, Bože *mili* (iz verzije pjesme *Smrt majke Jugovića* koju je Lukijan Mušicki dobio iz Hrvatske). Pored ovih epiteta uz vlastite imenice, imamo epitete koji su ustaljeni: *vjerna* ljubica, *zelena* jabuka, noge *lagane*, *bijele* ruke, *stara* majka, oči *čarne*, *kićeni* svatovi, čuda *velikoga*, *rujno* vino, *mrki* brci. Postoje i složeni epiteti: utva *zlatokrila*, jela *tankovrha*, *bjelogrla* vila. Bez obzira na to što su epiteti stalni, po našem mišljenju ne gube na svojoj estetskoj vrijednosti jer ih epski pjevač vješto uklapa u kontekst pjesme. Tako su *mrki* brci Jovana kapetana, djevera Maksimovog u pjesmi *Ženidba Maksima Crnojevića*, u kontekstu cijelog opisa njegovog vrlo slikovito prikazani:

*A gospodar s njima ne besjedi,
No je čelo grdno namrdio,
A ponisko brke objesio,
Mrki brci pali na ramena;*

Suvremena nastava integrira elektroničku nastavu, individualiziranu nastavu, tematski integriranu, timsku nastavu, nastavu u kojoj koristimo mentalne mape.

Način na koji će učitelj organizirati sat zavisi od samog učitelja. Zavisi i od učenika, njihove dobi, razine znanja, posjedovanja različitih kompetencija. Nastavni sat može biti uspješan za realizaciju kroz individualiziran pristup s istraživačkim zadacima na više razina složenosti gdje učenici mogu istraživati i objasniti značenja određene riječi, izraza uz upotrebu rječnika i e-rječnika – primjerice objasniti sintagmu *adamsko koljeno*; kroz timski i tematsko-integrativni pristup gdje ćemo problemski istražiti osnovne motive pjesme: motiv krsne slave, motiv čojstva, motiv poštovanja ubogih, motiv poštovanja roditelja gdje uz predmete vjeronauk, likovna kultura, poznavanja prirode i društva, a u starijim razreda povijest, možemo u jedinstvenu cjelinu integrirati svijet iz pjesme. Koristeći se suvremenim pristupima u nastavi srpskog jezika za interpretaciju narodne epske pjesme uz upotrebu multimedijске skice sata u vidu umne mape, pokušaj je da pomognemo učenicima da shvate kako u narodnim epskim pjesmama postoji nešto što nas određuje, što nas čini ljudima, nešto što bogati naš rječnik. Umne mape idealne su za pamćenje stihova epskih pjesama, jer se uz pomoć njih može predočiti cijela kompozicija pjesme.

Pri analizi epske narodne pjesme učitelj treba posebnu pozornost posvetiti razvijanju kritičkog mišljenja, treba poticati učenike da pitaju, dopuštati im da slobodno iznesu svoje mišljenje. Korištenjem više izvora u procesu učenja, aktiviranjem obje hemisfere mozga kroz upotrebu multimedijске nastave i kompjutersko mapiranje nastavnih sadržaja omogućuje da učenikovo znanje bude trajnije. Ovakav učitelj osujećuje moguću neuspjeh, naučivši učenike da aktivno uče, pamte, vode bilješke, čitaju s razumijevanjem.

Interpretacija narodne epske pjesme može se realizirati na više načina i kroz to se ogleda bogatstvo narodnog umjetničkog izraza, ali i bogatstvo različitih metodičkih pristupa.

METODOLOŠKI DIO

Problem istraživanja definirali smo kroz pitanje: Može li se znanje učenika povećati na verbalnom testu klasifikacije pojmova sličnosti i razlika uvođenjem suvremenih metodičkih pristupa nastavi?

Za predmet našeg istraživanja odabrali smo ispitivanje efekata suvremene nastave na uspješnost rješavanja verbalnog testa sličnosti i razlika učenika osnovne škole. Eksperimentalnim faktorom kao neovisnom varijablom (uvođenjem suvremene nastave u interpretaciji narodne epske pjesme) opredjeljujemo se za ispitivanje transfer suvremene nastave (usporedbom suvremene i tradicionalne) na uspješnost učenika u rješavanju verbalnog testa sličnosti i razlika. Prema ovako formuliranom predmetu istraživanja prikupili smo osnovne opće podatke o učenicima (dob, uspjeh, spol); podatke o razini uspješnosti početnog i završnog rješavanja testa klasifikacije pojmova sličnosti i razlika; provjerili postoji li povezanost između rješavanja testova i načina izvođenja nastave, ovisno o dobi i spolu učenika.

Cilj je istraživanja ispitati efekte eksperimentalnog programa: suvremene nastave (elektronička, integrirana, nastava u kojoj koristimo mentalne mape, istraživačke zadatke, individualizirana nastava) u odnosu na tradicionalnu nastavu (nastavu u kojoj je zastupljen frontalni oblik rada i monološka metoda) u interpretaciji epske pjesme na povećanje uspjeha učenika u rješavanju verbalnog testa sličnosti i razlika.

Za potrebe istraživanja koristit će se integrirani instrument koji se sastoji od upitnika osnovnih podataka o učenicima i skale stavova Likertovog tipa, skalu motivacije i test znanja iz narodne književnosti. Upitnikom smo prikupili podatke o dobi učenika, spolu, općem uspjehu na polugodištu, procjenu osposobljenosti korištenja računalom u učenju, poznavanje računalnih programa, procjenu koliko nastavnici upotrebljavaju računala u nastavi, mentalne mape, itd. Pitanja u upitniku su zatvorenog tipa i sastoje se od upitnih rečenica u kojima je potrebno izabrati jedan od ponuđenih odgovora.

Test koji smo koristili u eksperimentalnom istraživanju je revidirani *Test klasifikacije pojmova sličnosti i razlika* Testa 4/MFBT iz Multifaktorske baterije testova (MFBT, 1976) Saveznog biroa za poslove zapošljavanja i Republičke zajednice za zapošljavanje Beograd.

Test ima 60 čestica, a za mlađu školsku dob test smo revidirali skraćujući ga na 40 čestica (zadržavajući pojmove koji su primjereni mlađoj školskoj dobi), a zatim smo dopunili test s 10 čestica koje se odnose na pojmove iz epskih pesama. Koeficijent pouzdanosti ove revidirane verzije testa dobiven test/retest metodom (korelacija rezultata inicijalnog/finalnog istraživanja na ovom testu) je visok $r = 0,85$.

Test je sastavljen od 50 zadataka s dodanim riječima iz narodne književnosti. U ovoj skupini zadataka od učenika se traži da u svakom redu od dane četiri riječi pronađu dva pojma koji su međusobno ili slična ili suprotna po značenju.

Statistički postupak koji smo koristili za izračuna efekata eksperimentalnog dijela jest analiza kovarijance. Analiza kovarijance statistički je postupak koji se koristi za statističko ujednačavanje skupina i longitudinalno praćenje efekata eksperimentalnog faktora.

Ispitivanje je bilo provedeno u Republici Srpskoj, u OŠ *Vuk Karadžić*, Vlasenica gdje u eksperimentalnoj skupini (E) nastavnici koriste suvremenije načine za interpretaciju narodnih epskih pjesama (integrirana nastava, elektronska nastava, upotreba umnih mapa, upotreba istraživačkih zadataka), ali i na tradicionalan način u kontrolnoj skupini (K). Na početku eksperimenta u svim je skupinama izvršeno inicijalno testiranje klasifikacije pojmova sličnosti i razli-

ke. Nakon uvođenja eksperimentalnog faktora ponovljeno je testiranje klasifikacije pojmova u obje skupine učenika (eksperimentalnoj i kontrolnoj). Eksperiment je realiziran u ožujku, travnju, svibnju i lipnju 2015. godine. Struktura uzorka: eksperimentalne (E) i kontrolna grupa (K) po spolu i dobi (razredu) je u tablici 1.

Tablica 1. Struktura uzorka po spolu i dobi eksperimentalne i kontrolnih grupa

spol	Razred						ukupno
	4	5	6	7	8	9	
EM	8	10	16	17	13	12	76
EŽ	13	9	12	10	12	7	63
KM	10	14	16	14	15	14	83
KŽ	13	9	12	10	10	8	62
Ukupno	44	42	56	51	50	41	284

REZULTATI ISTRAŽIVANJA I DISKUSIJA

Klasifikacija pojmova po sličnosti i različitosti za E/K različitog spola (Usporedba E i K grupe škole u Vlasenici)

Na *Testu klasifikacije pojmova sličnosti i različitosti* utvrdili smo da između eksperimentalne i kontrolne grupe na inicijalnom ispitivanju ne postoje statistički značajna razlika ($F_x = 0.757$, $p = 0.519$), dok na finalnom, nakon djelovanja eksperimentalnog faktora, postoje statistički značajna razlika ($F_y = 5.775$, $p = 0.001$). Srednje vrijednosti rezultata na inicijalnom (M_x) i finalnom (M_y) ispitivanju dane su u tablici 2 gdje se jasno vidi da eksperimentalna skupina i muškog i ženskog spola ima veće rezultate na finalnom testiranju (M_y).

Tablica 2. Srednje vrijednosti inicijalnog i finalnog ispitivanja pojmova po sličnosti i različitosti

Grupa	N	M_x	SD_x	M_y	SD_y	M_{yp}
EM	76	19.579	10.240	26.461	11.062	26.897
EŽ	63	20.540	9.580	26.444	10.458	26.084
KM	83	21.241	10.714	20.096	12.836	19.155
KŽ	62	18.790	11.108	21.677	12.131	22.769
		20.106	10.422	23.553	12.011	

U ovoj skupini zadataka od učenika se traži da u svakom redu od dane četiri riječi pronađu dva pojma koji su međusobno ili slična ili suprotna po značenju, primjerice u skupu riječi: život, mržnja, ljubav, čovjek – učenici trebaju zaokružiti riječi mržnja i ljubav koje su suprotne po značenju. Da bi učenici uspješno riješili test, potrebno je prvenstveno shvatiti osnovno značenje riječi, a u posljednjoj skupini zadataka dodani su i arhaizmi, tako da je rješavanje zadataka dodatno otežano. Naše narodne epske pjesme bogate su arhaizmima, a pravilnim metodičkim pristupom ćemo ove riječi i njihova značenja sačuvati od zaborava. Primjere arhaizama u testu razvrstali smo u skupine od po četiri riječi: nečoveštvo, gordost, skromnost, uobraženost ili skupina: jatak, izdajica, dječak, san. Rješavajući ovaj zadatak, učenici pokazuju poznavanje značenja riječi iz naše starine, što nije jednostavno i zahtijeva dublju misaonu analizu.

Pored ovih, izdvojili smo riječi koje su vrlo bitne da ostanu zabilježene u svijesti naših pokoljenja, a koje se nalaze u narodnim epskim pjesmama, ali i na našem testu: sofra, trpeza, čojstvo, nečoveštvo, blagoslivljati, plemenitost, besediti, oholost, topuz, buzdovan, urok, kob. Nalazi t-testa potvrđuju da postoji statistički značajna razlika između rezultata prilagođenih sredina eksperimentalne i kontrolne skupine (tablica 3).

Tablica 3. Rezultati t-testa

Grupa	dMy'	SEd	t	p
EM i EŽ	0.813	1.350	0.602	0.332
EM i KM	7.743	1.258	6.156	0.000
EM i KŽ	4.129	1.356	3.046	0.004
EŽ i KM	6.930	1.324	5.235	0.000
EŽ i KŽ	3.316	1.417	2.340	0.026
KM i KŽ	3.614	1.330	2.718	0.010

Neobične riječi, arhaizme, tuđice, učenici doživljavaju najčešće emocionalnije. Naše narodne umotvorine, a među njima i epske pjesme, pune su ovakvih riječi. "Neke neobične riječi su i lijepe, kao zlatoruni (ovan), vilen (konj), brzonogi (momak), zlatokosa (vila). Poticanjem u ovome, objašnjavanjem, emocionalno obojenim izgovaranjem, obogaćujemo leksički fond djeteta lijepim riječima i izrazima" (Ignjatović, 1966, str. 234).

Rezultat t-testa eksperimentalne (EM) i kontrolne skupine muškog spola (KM) jest: $t = 7.743$, $p = 0.000$, a t-testa eksperimentalne (EŽ) i kontrolne skupine ženskog spola (KŽ) jest: $t = 3.316$, $p = 0.026$, tako da zaključujemo da je djelovanje eksperimentalnog faktora utjecalo pozitivno na povećanje rezultata na testu klasifikacije pojmova sličnosti i različitosti eksperimentalne grupe oba spola, čime potvrđujemo našu hipotezu da je suvremena nastava (elektronička, integrirana, nastava u kojoj koristimo mentalne mape, timska nastava, individualizirana nastava) učinkovitija u odnosu na tradicionalnu nastavu (nastavu u kojoj je zastupljen frontalni oblik rada i monološka metoda) u postizanju uspjeha učenika na testu klasifikacije pojmova sličnosti i različitosti.

Djelovanje eksperimentalnog faktora pozitivno je utjecalo na pripadnike oba spola eksperimentalne skupine što potvrđujemo rezultatom t-testa (tablica 3) koji pokazuje da između eksperimentalne skupine muškog spola EM i eksperimentalne skupine ženskog spola (EŽ) nema statističke značajnosti: $t = 0.602$, $p = 0.332$.

Da se bogaćenje rječnika može pozitivno utjecati analizom pripovjedaka, lirskih i epskih pjesama, poslovice, zagonetki potvrđuju i nalazi Ignjatovića koji zaključuje da "u bogaćenju imenicama prvo mjesto pripada pripovijetkama i lirskim pjesmama, u bogaćenju glagolima - zagonetkama i pripovijetkama, u bogaćenju pridjevima - zagonetkama i epskim pjesmama" (Ignjatović, 1966, str. 203).

U interpretaciji narodnih epskih pjesama potrebno je iskoristiti sve pozitivne resurse koje nam današnji sustavi za elektroničko učenje nude, dopunjujući ih sustavima za neformalno, kolaborativno, socijalno učenje. Internet resursi uz pomoć kojih učenici mogu istraživati i pronalaziti tumačenje nepoznatih riječi korištenjem elektroničkih rječnika sve su više zastupljeni u nastavi.

ZAKLJUČAK

Ispitujući efekte eksperimentalnog faktora analizom varijance i kovarijance rezultata eksperimentalne i kontrolne grupe Osnovne škole Vuk Karadžić u Vlasenici na rezultate testa klasifikacije pojmova sličnosti i razlika u odnosu na spol i dob, utvrđeno je - da su skorovi na testu klasifikacije pojmova sličnosti i razlika kod eksperimentalne grupe veći i da je ta razlika statistički značajna na razini 0,001.

Ovi rezultati potvrđuju našu hipotezu da je suvremena nastava (elektronička, integrirana, nastava u kojoj koristimo mentalne mape, timska nastava, individualizirana nastava) učinkovitija u odnosu na tradicionalnu nastavu (nastavu u kojoj je zastupljen frontalni oblik rada i monološka metoda) u postizanju uspjeha učenika u klasifikaciji pojmova sličnosti i različitosti.

Pojmovi su temelj obrazovanja, znanosti, spoznaje. Narodne epske pjesme riznica su pojmova koji se odnose na jezik, povijest, kulturu, običaje, mitologiju i kao takve trebaju se naći na središnjem mjestu u obrazovanju i odgoju budućih mladih naraštaja uz korištenje njima dostupnih i bliskih izvora.

Današnja tehnologija može nam pomoći da omogućimo učenicima sagledati situacije iz epskih narodnih pjesama, najdramatičnije scene i likove gledanjem filmova na YouTubeu, pronalaženjem različitih emisija na internetu ili gledanjem i slušanjem različitih izvođenja jedne narodne epske pjesme koje također može pronaći na internetu, istraživanjem literature, rječnika koji se također mogu pronaći na internetu. Način obrade epskih pjesama najjači je način motiviranja učenika za čitanje, doživljavanje, proučavanje danog dijela. A ako učenike samo navedemo da zaplove u svijet narodne epske pjesme, učinit ćemo da se pred njihovim očima otvori riznica koja je čuvana samo za odabrane, riznica koja osim što bogati rječnik, bogati i cjelokupan jezični materijal, obogaćuje um i dušu.

LITERATURA

- Brković, A. (1994). *Razvoj govora*. Užice: Učiteljski fakultet.
- Brković, A. (1995). *Psihološki rečnik*. Čačak: Tehnički fakultet.
- Cvijetić, Ratimir (2000). *Rečnici u nastavi srpskog jezika i književnosti*. Užice: Učiteljski fakultet.
- Đorđević, J. (2008). Individualizacija i inoviranje nastave i učenja u školi 21. veka. *Pedagoška stvarnost*, 55(7-8), 673–685.
- Ignjatović, S. (1966). *Narodna književnost u nastavi i vaspitanju*. Beograd: Zavod za izdavanje udžbenika.
- Jovanović, N. (2011). Značaj informatičkog znanja za osavremenjivanje nastave. *Tehnologija informatika i obrazovanje* (689-693). Čačak: Tehnički fakultet.
- Milatović, V. (2011). *Metodika nastave srpskog jezika i književnosti u razrednoj nastavi*. Beograd: Učiteljski fakultet.
- MFBT (1976). Test klasifikacije pojmova sličnosti i razlika. Test 4/MFBT iz *Multifaktorske baterije testova*. Beograd: Savezni biro za poslove zapošljavanja i Republičke zajednice za zapošljavanje.
- Mrkalj, Z. (2013). Funkcionalno povezivanje nastave jezika i književnosti u mlađim razredima osnovne škole. *Inovacije u nastavi*, 26 (2), 45–52.
- Rosandić, D. (1974). Narodna književnost u osnovnoj školi (metodičke osnove). U: Vujević, Z. (ur.). *Metodički pristup književnoumjetničkom tekstu* (5–51). Sarajevo: Veselin Masleša.
- Sahin, I. (2011). Development of Survey of Technological Pedagogical and Content Knowledge (TPACK). *The Turkish Online Journal of Educational Technology* (97–106), Vol 10, No 1. Retrieved January 7, 2016, from <http://www.tojet.net/volumes/v10i1.pdf>.
- Smiljković, S., Milinković, M. (2010). *Metodika nastave srpskog jezika i književnosti*. Vranje: Učiteljski fakultet u Vranju.

- Stef. Karadžić, V. (1969). *Srpske narodne pjesme: knjiga treća u kojoj su pjesme junačke srednjijeh vremena*. Beograd: Nolit.
- Vigotski, Lav. S. (1996). Mišljenje i govor. U *Problemi opšte psihologije, II tom*. Beograd: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva.
- Vučković, M. (1993). *Metodika nastave srpskog jezika i književnosti za III i IV godinu pedagoške akademije*. Beograd: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva.

The Effect of Contemporary Interpretation of Folk Epic Songs on the Success of Vocabulary Enrichment

Abstract: This paper consists of two parts: theoretical and research. The theoretical part of the paper analyzes the influence that the folk epic songs have on the enrichment of vocabulary through the contemporary interpretation of folk epic songs. The aim of the research is focused on the effects of contemporary interpretation of folk epic songs on the achievements from the verbal test of classification of notions of similarities and differences. The sample of experimental research consists of 284 students of the elementary school Vuk Karadžić, Vlasenica, who attended Serbian language and literature classes in a traditional and modernized way. The comparison of the results on the test of classification of similarities and differences showed that there were statistically significant differences between students of different gender, and belonging to the experimental or control group.

Keywords: vocabulary enrichment, test classification concepts of similarity and difference, modern teaching, epic songs

Einfluss der zeitgenössischen Interpretation volksepischer Gedichte auf den Erfolg der Wortschatzanreicherung

Zusammenfassung: Diese Arbeit besteht aus zwei Teilen: einem theoretischen Teil und der Forschungsbeschreibung. Im theoretischen Teil der Arbeit wurde analysiert, inwiefern volksepische Gedichte den Wortschatz von Schülern bereichern können, wenn sie durch zeitgenössische Interpretation vermittelt werden. Das Forschungsziel konzentriert sich auf die Auswirkungen der zeitgenössischen Interpretation volksepischer Gedichte auf die Leistungen der Schüler in der mündlichen Prüfung, in welcher Ähnlichkeiten und Unterschiede zwischen Begriffen klassifiziert werden mussten. Die Stichprobe der experimentellen Forschung besteht aus 284 Schülern der Grundschule Vuk Karadžić in Vlasenica, die an traditionellem und modernisiertem Unterricht in serbischer Sprache und Literatur teilnahmen. Beim Vergleich der Ergebnisse zur Klassifizierung von Ähnlichkeits- und Differenzkonzepten wurde festgestellt, dass statistisch signifikante Unterschiede zwischen Schülern unterschiedlichen Geschlechts und der Zugehörigkeit zur Versuchs- oder Kontrollgruppe bestehen.

Schlüsselwörter: Wortschatzanreicherung, Klassifizierung der Begriffe Ähnlichkeiten und Unterschiede